

Duhul Sfânt turnat peste orice făptură
Penticostalism și posibilitatea unei teologii globale

Amos Yong

Duhul Sfânt turnat peste orice făptură

**Penticostalism și posibilitatea
unei teologii globale**

Traducere de Teofil Stanciu

Colecția Teologie pentecostală

Coordonatorul colecției: prof. univ. dr. habil. Corneliu Constantineanu

Copyright © 2005 by Amos Yong

Cartea a fost publicată în limba engleză cu titlul *The Spirit Poured Out on All Flesh*, la Baker Academic, a division of Baker Publishing Group, Grand Rapids, Michigan, 49516, U.S.A

Toate drepturile rezervate.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin editurii Casa Cărții.

Orice reproducere sau selecție de texte din această carte este permisă doar cu aprobarea în scris a editurii Casa Cărții, Oradea.

Citatele biblice au fost preluate din versiunea Bibliei în limba română, traducerea Dumitru Cornilescu, cu excepția celor precizate.

Alte versiuni folosite:

NT-EDCR Noul Testament, ediția Dumitru Cornilescu revizuită

NTR Noua traducere în limba română

Duhul Sfânt turnat peste orice făptură : pentecostalism și posibilitatea unei teologii globale

de Amos Yong

Copyright © 2020 Casa Cărții, Oradea

OP 2, CP 30,

410670, Oradea

Tel./Fax: 0259-469 057; 0359-800761; 0728-874975

E-mail: info@ecasacartii.ro

www.ecasacartii.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

YONG, AMOS

Duhul Sfânt turnat peste orice făptură : pentecostalism și posibilitatea unei teologii globale / Amos Yong ; trad. de Teofil Stanciu. - Oradea : Casa Cărții, 2020

Index

ISBN 978-606-732-160-9

I. Stanciu, Teofil (trad.)

2

Traducerea: Teofil Stanciu

Editarea: Daniel Fărcaș

Tehnoredactarea: Vasile Gabrian

Coperta: Marius Bonce

Tiparul executat la Metropolis srl, str. Nicolae Jiga 31, Oradea

Tel./Fax: 0259-472 64

Pentru
Rick Howard,
Dan Albrecht,
și
Frank Macchia,
învățătorii mei în credința penticostală

Teologie penticostală.

O prezentare a colecției de studii penticostale

Colecția „Teologie penticostală”, o premieră teologică și editorială în România, își propune să prezinte o serie de lucrări de referință din teologia penticostală globală, scrise de teologi de marcă și care aduc în atenția cititorilor noștri contribuția specifică a identității, spiritualității, hermeneuticii și teologiei penticostale la zestrea teologică și viața creștină în general. Această colecție dorește să surprindă evoluția recentă, dar spectaculoasă și riguroasă în cercetarea din domeniul teologiei și hermeneuticii penticostale și reflectă aportul unic al teologiei penticostale la temele și preocupările teologiei creștine contemporane. Dintre autorii care vor fi incluși în această colecție menționăm câteva nume: Amos Yong, Kenneth Archer, James K.A. Smith, Veli-Matti Kärkkäinen, Wolfgang Vondey, Nimi Wariboko, Roger Stronstad, Mark J. Cartledge, Steven M. Studebaker, Steven J. Land, Craig S. Keener, Edmund Rybarczyk, Frank Macchia, Jean-Daniel Pluss, Wonsuk Ma. Acest proiect s-a născut dintr-o colaborare îndelungată și fructuoasă dintre editura Casa Cărții din Oradea și specializarea de teologie penticostală din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad. Trei motive principale, prezentate aici succint, stau la baza acestui demers: fenomenul remarcabil al penticostalismului global și potențialul său enorm pentru o reîmprospătare a teologiei globale din perspectiva pneumatologică; centenarul penticostal din România, în 2022; dezvoltarea specializării și a Centrului de Studii Penticostale din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad.

Mișcarea penticostală globală este una relativ recentă, cu o istorie ce depășește cu puțin un secol, dar este considerată de ceva vreme ca fiind un fenomen semnificativ al creștinismului contemporan, cu o uimitoare dinamică de creștere, cu un potențial misionar formidabil și care a marcat profund creștinismul secolului XX și continuă să o facă și astăzi. Această creștere numerică surprinzătoare, o realizare în sine, contrazice toate predicțiile despre presupusul efect secularizant al proceselor modernității.

Mișcării pentecostale i-a fost atribuit meritul esențial și specific de a atrage atenția asupra unei realități îndelung neglijate în istoria Bisericii: anume manifestarea prezenței și puterii Duhului Sfânt ca sursa primordială pentru viața creștină autentică și pentru misiunea Bisericii în lume. Mai mult, unii cercetători și misiologi afirmă că pentecostalismul începe să definească pregnant viitorul creștinismului și misiunea creștină globală îndeosebi printr-un accent puternic pe rolul Duhului Sfânt și crearea unui context/mediu propice în care darurile Duhului pot fi practicate.

Când vorbim de pentecostalism, ne referim la o mare diversitate de forme sub care se manifestă pe întreg mapamondul. Născut mai degrabă ca o spiritualitate dinamică decât ca mișcare teologică și încorporând elemente teologice din diverse tradiții creștine, privilegiind mai cu seamă experiența și practica și mai puțin dogma, pentecostalismul s-a manifestat global cu o neașteptată abilitate de a se adapta la diverse contexte culturale și geografice, ceea ce explică varietatea formelor teologice și de expresie întâlnite în diferite părți ale lumii. În linii generale, există trei mari categorii: pentecostalismul clasic (Church of God, Assemblies of God, Holiness); charismaticii (mișcări în interiorul unor denominațiuni creștine istorice catolice și protestante, dar care practică darurile spirituale ca în bisericile pentecostale); neocharismaticii (o puzderie de biserici independente). Cea mai importantă caracteristică a pentecostalismului și cheia definirii identității acestei mișcări constă în spiritualitatea charismatică hristocentrică ce indică spre acea „evanghelie deplină” care îl prezintă pe Isus ca mântuitor, sfințitor, vindecător, botezător cu Duhul Sfânt și împăratul care Se va întoarce curând. Veli-Matti Kärkkäinen surprinde foarte bine (într-un volum ce va apărea în această colecție) care sunt elementele definitorii ale acestei mișcări: „Esența pentecostalismului constă în conștientizarea și experiența personală și directă a sălășluirii Duhului Sfânt prin care Hristos cel înviat și glorificat este revelat și credinciosul este împuternicit să mărturisească și să se închine în toată abundența vieții descrise în Fapte și epistole. Experiența pentecostală nu este un țel la care tindem să ajungem și nici un loc în care să stăm, ci este o ușă prin care intrăm pentru o viață deplină în puterea Duhului. Este un eveniment care devine un mod de viață în care adesea experimentăm manifestări charismatice. Specificul acestui mod de viață se concretizează în dragostea pentru Cuvântul lui Dumnezeu, fervoarea rugăciunii și mărturisirii dinaintea lumii și în lume, precum și în preocuparea permanentă de a trăi viața sub călăuzirea și puterea Duhului” (Kärkkäinen, „Identitatea pentecostală”). Titlurile din această colecție ilustrează modul în care teologia și spiritualitatea pentecostală încearcă să aducă la masa dialogului o teologie orientată pneumatologic și o viață creștină împuternicită de Duhul Sfânt.

Al doilea motiv ce a stimulat apariția acestei colecții este apropiatul reper al centenarului pentecostal în România, celebrat în 2022. Pe de o parte, dorim să marcăm această bornă istorică cu o analiză a stării de fapt

a mișcării pentecostale în România după 100 de ani în ceea ce privește istoria, educația și misiunea pentecostală, precum și implicarea publică a bisericilor și organizațiilor pentecostale. Pe de altă parte, în pregătirea centenarului, alături de alte proiecte dedicate momentului – cursuri, seminarii, conferințe, cărți, evenimente publice – dorim să prezentăm și o colecție de studii pentecostale globale care să ilustreze potențialul, dar și contribuția specific pentecostală la dezvoltarea unei teologii și viziuni holistice a vieții creștine. O viziune în care mintea și inima, trupul, sufletul și duhul sunt toate încorporate într-o perspectivă integratoare a vieții în toate dimensiunile ei. Spiritualitatea și teologia pentecostală lucrează în această perspectivă holistică și cuprind toate dimensiunile existenței umane, individuale și comunitare, personale și sociale. Pentru pentecostalii tinerei generații, nu există o contradicție între spiritualitatea profundă și excelența academică. Și tocmai această perspectivă unitară asupra adevărului este una dintre contribuțiile specifice ale teologiei pentecostale la viața și teologia creștină în aceste vremuri complexe în care trăim astăzi. Iar cititorii vor putea profita de beneficiile pe care le-a adus strădania unor autori de referință – oameni bine educați, dar și cu o spiritualitate profundă – prin titlurile care urmează să fie publicate în această colecție.

De exemplu, cititorii vor descoperi modul în care Amos Yong descrie, cu îndrăzneala, acuratețea și elocvența care îi sunt proprii, atât promisiunea unei teologii pentecostale, cât și provocările sau ambivalențele acesteia. El fundamentează biblic și teologic elementele distincte și contribuțiile specifice ale unei teologii pentecostale: o hermeneutică biblică bazată pe perspectiva lucană (Luca-Fapte) care nu se oprește doar la considerații istorice, ci se constituie ca invitație pentru toți cititorii Scripturii de a participa la lucrarea continuă a Duhului; o dinamică și o orientare pneumatologică, centrate hristologic, ale teologiei, care devin punctul de pornire pentru o reconsiderare a temelor teologice centrale în scopul reconstruirii unei teologii trinitare robuste; o poziționare confesională izvorâtă dintr-o experiență pentecostală a Duhului și care ține împreună reflecția teologică și potențialul prezent al închinării, vieții și practicii pentecostale. Sau, să dăm un alt exemplu, cititorii colecției vor surprinde, împreună cu James K.A. Smith, care sunt contribuțiile specific pentecostale la o filosofie creștină, susținute de elementele distinctive ale unui imaginar social pentecostal sau ale unei concepții despre lume și viață specific pentecostale: o radicală deschidere spre Dumnezeu care face ceva diferit și nou în lume; o teologie a creației și culturii care percepe întreaga realitatea înconjurătoare ca fiind afectată de prezența Duhului; o afirmare non-dualistă a întrupării și materialității exprimată printr-un accent pe vindecarea fizică; o epistemologie afectivă, narativă, care încorporează rolul pozitiv al experienței în contrast cu o teologie evanghelică strict raționalistă; o escatologie orientată spre misiune și dreptate socială exprimate ca împuternicire și preocupare sporită pentru cei marginalizați.

Dar această colecție se dorește să reprezinte și o resursă de texte academice pentru consolidarea și dezvoltarea domeniului de teologie și cercetare penticostală de la Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, pe de o parte, și, pe de alta, pentru toate facultățile de teologie din țară. Poate nu e lipsit de interes să menționăm că la UAV, în cadrul Facultății de Științe Umaniste și Sociale, funcționează un program de teologie penticostală didactică, un program de master în teologie publică (în română și engleză), precum și un program de doctorat în teologie evanghelică, cu una dintre specializări în teologie și spiritualitate penticostală. Dorim să punem la dispoziția studenților noștri (de la toate nivelele de studiu) din această universitate, dar și la dispoziția oricărui student, cercetător și cititor interesat serios de fenomenul creștin contemporan studii teologice penticostale temeinice care explorează diverse aspecte ale identității, spiritualității, misiunii, hermeneuticii și teologiei penticostale. Însă lucrările selectate nu se vor limita la temele mari deja menționate, ci vor trata și chestiuni metodologice, cu scopul de a furniza un instrumentar adecvat pentru structurarea, elaborarea și edificarea unor teologii specific penticostale. De asemenea, unele studii din această colecție sunt programatice, ceea ce înseamnă că descriu doar cadrul general și indică traiectorii posibile de cercetare în teologia penticostală, reprezentând o resursă importantă pentru cei care vor să aprofundeze, să cerceteze și să dezvolte o teologie penticostală contextuală.

Cărțile din colecția „Teologie penticostală” ilustrează, în diferite moduri, faptul că teologia adevărată este studiu și reflecție despre Dumnezeu și intervenția Lui răscumpărătoare în lume, prin Isus Hristos, dar este și o experiență care ne îndreaptă în mod direct către dragostea lui Dumnezeu, către o relație vie cu Hristos, către o trăire abundentă în Duhul și către o viață umană autentică – în armonie cu Dumnezeu, cu noi înșine, cu semenii, cu întreaga creație. Teologia este așadar înțelegere și trăire, este doctrină și etică, este credință și viață. În mod concret, teologia încearcă să răspundă la întrebările despre credința creștină în toată plinătatea și complexitatea ei și despre semnificația acestei credințe pentru viața istorică a Bisericii în lume. Această orientare pneumatologică precum și experiența Duhului reprezintă cadrul unei teologii penticostale creative care constituie și contribuția penticostală specifică la dialogul cu teologia creștină.

În final, aș dori să-mi exprim mulțumirea și recunoștința față de editura Casa Cărții pentru invitația și încrederea acordată în ce privește coordonarea acestei colecții. Nu în ultimul rând, trebuie să-mi exprim gratitudinea față de toți – biserici, parteneri, colaboratori, persoane binevoitoare – cei care au înțeles să sprijine financiar un asemenea proiect costisitor.

prof. univ. dr. habil. Corneliu Constantineanu
Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad
Coordonatorul colecției „Teologie penticostală”

Cuprins

Prefață	9
Mulțumiri	12
Abrevieri	15
Introducere.	
<i>Probleme globale cu care se confruntă pentecostalismul și teologia creștină</i> 17	
1. Turnat peste orice făptură.	
<i>Mântuirea, Duhul Sfânt și pentecostalismul mondial</i>	31
2. „Și veți primi darul Sfântului Duh”.	
<i>Către o soteriologie pneumatologică.</i>	83
3. Faptele apostolilor și Duhul Sfânt.	
<i>Către o ecleziologie pneumatologică.</i>	125
4. „Din toate neamurile de sub cer”.	
<i>Potențialul ecumenic al pentecostalismului de a produce o teologie mondială</i>	173
5. Unitarianism și Trinitate.	
<i>Identitate, pluralitate și teologie mondială.</i>	210
6. Duhul Sfânt și duhurile.	
<i>Teologie publică, religiile și identitatea Duhului Sfânt</i>	244
7. Sus în cer și jos pe pământ.	
<i>Către o teologie pneumatologică a creației</i>	277
Epilog	314
Index biblic	316
Index de personaje	320
Index de subiecte	327

Prefață

Sunt cel puțin patru determinări contextuale care circumscriu paginile ce urmează.

În primul rând, există o mulțime de contexte penticostale. Cartea de față este rodul experienței mele de „copil de predicator penticostal”, de student la un seminar penticostal (Bethany College, una dintre școlile Assemblies of God, din Santa Cruz, California), de afiliat la o grupare penticostală clasică (Assemblies of God) și de profesor care a predat cursuri despre Duhul Sfânt într-o instituție penticostală de învățământ superior (North Central University, din cadrul Assemblies of God, Minneapolis). Ea reflectă încercarea mea de a-mi reevalua propria experiență penticostală și „tradiția” penticostală cu scopul de a formula o teologie penticostală care să fie în mod autentic, complet și manifest penticostală de la un capăt la celălalt. Totuși, acest volum prezintă doar experiența și vocea mea penticostală. Și, în ciuda încercării de a re-prezenta experiența penticostală în toată diversitatea ei, sunt limitat de faptul că mă bazez pe relatări la mâna a doua și exclusiv în engleză. Cititorii penticostali ai acestei cărți trebuie să cântărească bine atât dacă experiențele lor sunt surprinse în paginile de mai jos, cât și dacă acest gen de text teologic poate să ne ajute să „gândim penticostal”.

În al doilea rând, există o multitudine de contexte ecumenice, inclusiv în sânul Bisericii Catolice. Această carte are în vedere nu doar teologia penticostală, ci și, după cum indică subtitlul, cum poate contribui – în cazul în care poate contribui – penticostalismul la teologia creștină din secolul XXI. De la evenimentele de pe strada Azusa, penticostalismul a venit cu o „experiență”; aici nu doar că reflectez asupra conținutului acestei experiențe, ci încerc și să regândesc întregul demers teologic creștin din perspectiva acestei experiențe. Rezultatul, trag nădejde, este un nou gen de teologie sistematică, ce stimulează dezbaterea în zona teologiei academice.

În plus, contextul ecumenic al vremii noastre presupune și întâlnirea cu religiile lumii. Cu toate că am scris în alte cărți despre acest subiect, aici reflectez deliberat asupra întregului spectru al experienței creștine. Această carte constituie, așadar, o *summa* minimală și foarte provizorie a gândirii mele teologice, pe care am schițat-o în publicațiile anterioare. Provizoriul cărții pe care o țineți în mână decurge însă nu doar din caracterul inepuizabil al reflecției teologice în sine, ci și din convingerea mea că teologia creștină din vremea noastră nu se poate formula în absența interacțiunii cu tradițiile religioase ale lumii; totuși, aceste conversații și interacțiuni necesare măcar cu marile religii ale lumii nu sunt prezente în carte (chiar dacă există o încercare în capitolul 6). Ar fi nevoie de un dialog susținut cu iudaismul, islamul, hinduismul și religiile chineze – cel puțin –, înainte ca să mă pot declara pregătit să reiau (cu voia Domnului) efortul construirii unei teologii sistematice creștine de ansamblu.

În al treilea rând, există un context escatologic al lui deja-dar-nu-încă, pe care tradiția creștină îl desemnează drept „epoca Duhului”. Pogorârea Duhului Sfânt la Cincizecime a inaugurat perioada „zilelor de pe urmă” (Fapte 2:17); cu toate acestea, ziua de apoi ne stă încă înainte. Acum trăim într-o perioadă intermediară, după Isus, dar înainte de revenirea lui Cristos. Capitolele acestei cărți reflectă tensiunea cauzată de acest context escatologic: a unei teologii particulare care aspiră totuși la universal; a unei teologii localiste cu pretenții de globalism; a unei teologii contingente care s-ar vrea definitivă și neschimbată; a unei teologii cu caracter narativ, dar totodată și metanarativă; a unei teologii conservatoare și inovatoare simultan; a unei teologii moderne și totuși postmodernă ș.a.m.d. Aceasta este o teologie a căutării Duhului Sfânt, reflectând dorința de a „trăi în” și de a „umbla prin” Duhul Sfânt. Eu o numesc *pneumatologie a căutării (pneumatology of quest)* – o dinamică, dialectică și iscoditoare teologie a interogației (*question*), călăuzită de o „imaginație pneumatologică”. (Trebuie spus că proiectul inițial al cărții cuprindea două capitole, 8 și 9, consacrate întemeierii hermeneutice și metodologice a conceptului de imaginație pneumatologică. A fost nevoie să fie lăsate afară, deoarece primele șapte capitole s-au dezvoltat peste dimensiunile anticipate. Sper că există totuși suficiente indicii presărate în text, încât cititorii să poată discerne metoda în toată frenezia mea. Cei ce au nevoie de o explicație mai articulată, pot consulta argumentația mai amplă din cartea mea: *Spirit–Word–Community. Theological Hermeneutics in Trinitarian Perspective*, Burlington, VT, Ashgate, 2002, sau o versiune mai scurtă în articolul: „The Hermeneutical Triad. Notes toward Consensual Hermeneutic and Theological Method”, în *HeyJ*, 44, nr. 1, 2004, p. 22–39.) Astfel, ideile din această carte sunt failibile și supuse ajustărilor, putând ajunge probabil la groapa de gunoi a istoriei

anticipând astfel ziua când profețiile și limbile vor înceta, ba chiar și cunoașterea se va sfârși (1 Cor. 13:8).

În al patrulea și cel mai important rând, este contextul imediat al propriei mele existențe. Alma, soția mea, m-a însoțit în acești aproape șapte ani ajutându-mă să discern Duhul Sfânt. Fără ea, acest context, care le ține pe celelalte laolaltă, s-ar fi pulverizat. Cuvintele nu pot exprima recunoștința mea față de Dumnezeu pentru ea. Copiii noștri sunt cea mai mare binecuvântare a Duhului Sfânt, cu toate că au căpătat învățătură despre Duhul mult peste capacitățile vârstei lor (și a celor de-o seamă cu ei): Aizaiah tocmai a intrat în adolescență și este în primul an de liceu, iar Alyssa tocmai a început să nu-și mai măsoare vârsta în cifre, ci în numere și e în primul an de gimnaziu. Anna, mezina noastră, m-a întrebat cu câteva săptămâni înainte de a noua ei aniversare: „Tată, la ce carte lucrezi acum?” „La o carte de teologie penticostală”. „Ce înseamnă penticostală?” (Frecventam o biserică baptistă din Twin Cities de cinci ani, de când începusem să predau la Bethel.) Rugăciunea mea e ca Anna și frații ei să ajungă într-o bună zi să experimenteze și ei credința penticostală.

Crystal, Minnesota
iunie 2004

Mulțumiri

Cărțile sunt întotdeauna produsul unor persoane aflate în context comunitar. Mulțumirile mele se îndreaptă către următorii:

- David Parker, editor al *Evangelical Review of Theology*, pentru că și-a dat acceptul să revizuiesc părți din articolul meu (pe care le-am folosit în §3.2.) „The Marks of the Church: A Pentecostal Re-reading”, în *ERT* 26, nr. 1, 2002, p. 45–67;
- Jacques Matthey, editor al *International Review of Mission*, pentru că mi-a permis să folosesc (în §4.1.1. și §4.3.3.) o variantă revizuită a articolului „«As the Spirit Gives Utterance...»: Pentecost, Intra-Christian Ecumenism, and the Wider Oekumene”, în *IRM* 92, nr. 366, 2003, p. 299–314;
- Frank Macchia, editor al revistei *Pneuma: The Journal of the Society for Pentecostal Studies*, pentru că a acceptat să preiau secțiuni din două articole (primul în §4.1. și §4.3.3., iar al doilea în §7.1.3.) pe care mi le-a publicat el: „Oneness and the Trinity: The Theological and Ecumenical Implications of «Creation ex nihilo» for an Intra-Pentecostal Dispute”, în *PNEUMA*, 19, nr. 1, 1997, p. 81–107; și „To See or Not to See. A Review Essay of Michael Palmer’s Elements of a Christian Worldview”, în *PNEUMA*, 21, nr. 2, 1999, p. 305–327;
- Peter Sherry, Betty Bond și personalului de la Bethel University care gestionează împrumuturile între biblioteci, pentru că m-au ajutat să obțin materiale necesare documentării pentru acest volum;
- Bethel University, St. Paul, Minnesota, școala unde predau, pentru că mi-a acordat un concediu plătit în trimestrul intermediar din ianuarie 2004, în timpul căruia am reușit să scriu prima versiune a cărții, și prorectorului Jay Barnes, pentru că mi-a aprobat o bursă în vara lui 2004, perioadă în care lucram la ultima versiune a cărții;
- Cecil M. Robeck Jr., pentru că m-a încurajat de-a lungul anilor; pentru comentariile critice care m-au ajutat să-mi regândesc structura

cărții și în special formulările titlurilor de capitole, secțiuni și subsecțiuni; și pentru că mi-a dat voie să citesc eseuri nepublicate sau în curs de publicare;

- surorilor și fraților din lista mea de contacte de afropenticostali, pentru că m-au ajutat să mă confrunt cu dificultățile întrebări pe care le ridică identificarea și înțelegerea lumii penticostale în general, dar și, în particular, experiențele penticostale africane, afro-americane, afro-caraibiene și ale diasporei africane.
- Louis (Bill) Oliverio Jr., pentru reflecțiile sale critice referitor la capitolele 1, 2 și 6; Allan Anderson, pentru sugestiile sale prețioase referitor la capitolul 1; Paul Lewis, care m-a ferit de niște erori penibile în §1.2.2.; Paulson Pulikottil și Roger Hedlund, pentru comentariile referitoare la §1.2.3. (Paulson a mers o milă în plus și a citit capitolul 6 din perspectiva sa penticostală asiatic-indiană); Eric Williams, pentru că mi-a risipit îndoielile din §1.3.; Gregory Zuschlag, pentru că m-a ajutat să-mi clarific ideile din §2.2.3., precum și din capitolele 5 și 7; Michael Lodahl, pentru că a examinat dialogul meu cu tradiția wesleyană, din §2.2.3. și §6.2.1.; Thorsten Moritz, pentru întrebările lui stimulative și sugestiile pertinente la capitolul 3; Jeffrey Gros, pentru comentariile pătrunzătoare referitor la capitolele 3 și 4; Jim Beilby, pentru nuanțele pe care le-a adus argumentelor mele din §3.3. și §7.3.2.; F. LeRon Shults și Barry Linney, pentru evaluarea discuției mele din capitolul 5; Paul R. Eddy, pentru că m-a ajutat să-mi rafinez aserțiunile din capitolul 6; și Dennis W. Cheek, pentru lectura capitolului 7;
- Elizabeth Groppe, Glen Menzies, Timothy Berkley și Frank Macchia, care au citit integral manuscrisul și au venit cu neprețuite sugestii de îmbunătățire, atât la nivelul formei, cât și al conținutului;
- North Central University Honor Society, care a răspuns la prezentarea mea referitoare la §6.1.;
- studenților mei de la cursul „Current Pentecostal Issues”, ținut în semestrul de primăvară din 2004, la North Central University, pentru perseverență și pentru reacțiile lor față de manuscrisul meu;
- tuturor dascălilor și prietenilor mei penticostali și nepenticostali, de la care am învățat de-a lungul anilor și ale căror idei s-au împletit cu ale mele; am încercat să precizez sursele mele în note de subsol ori de câte ori mi le-am putut aminti (deși, în cazul materialelor publicate anterior, notele de subsol au fost reduse din lipsă de spațiu), dar în prea multe cazuri am interiorizat ideile voastre atât de mult, încât nu-mi mai amintesc sursa lor.
- Brian Bolger, editor la Baker Academic, cu care am avut binecuvântarea să lucrez pentru a doua oară.

Acestea fiind zise, prietenii și colegii mei n-ar trebui socotiți responsabili pentru părerile prezentate în această carte. Într-adevăr, dacă aș fi ținut cont de toate observațiile voastre, cartea ar fi fost mai bună. Însă ignoranța, mărginirea, încăpățânarea și failibilitatea mea m-au împiedicat să dau curs tuturor sugestiilor voastre. Lansez însă cartea cu toate neajunsurile, nădăjduind că va da ghes teologilor să vină cu îmbunătățiri și corecții, după cum îi va călăuzi Duhul.

Mulți sunt cei de la care am învățat, însă trei dintre dascălii mei în credința pentecostală se evidențiază și lor le-am dedicat această carte. Rick Howard m-a îmboldit și m-a inițiat în lectura savantă a Bibliei prin cursul de ebraică și cel dedicat cărții Apocalipsa, în primii ani de studenție la Bethany College. Dan Albrecht mi-a arătat, în timpul facultății, cum să împac „pentecostal” inima și mintea, iar mai târziu să învăț cum să fiu atât fidel, cât și critic cu tradiția în care am crescut în credință. Frank Macchia a fost în avangarda primei generații de teologi pentecostali de nivel academic și, de la bun început, prietenia noastră m-a încurajat să „gândesc în, prin și dincolo de cutia (pentecostală)”. Dacă în aceste pagini se va găsi ceva valoros, acești mentori ai mei merită măcar o parte din apreciere. Îmi însușesc toate numeroasele metehne care au rămas.

Abrevieri

<i>AJPS</i>	<i>Asian Journal of Pentecostal Studies</i>
<i>AusPS</i>	<i>Australasian Pentecostal Studies</i>
<i>BHS</i>	Yves Congar, <i>I Believe in the Holy Spirit</i> , trad. David Smith, 3 vol., New York, Seabury; Londra, Geoffrey Chapman, 1983
<i>CP</i>	<i>The Collected Papers of Charles Sanders Peirce</i> , ed. Charles Hartshorne și Paul Weiss, 6 vol., Cambridge, MA, Harvard University Press, 1931–1935
<i>CPCR</i>	<i>Cyberjournal for Pentecostal/Charismatic Research</i>
<i>CSR</i>	<i>Christian Scholar's Review</i>
<i>DD</i>	<i>Dharma Deepika. A Journal of South Indian Missiological Research</i>
<i>EPTA</i>	<i>European Pentecostal Theological Association Bulletin</i>
<i>ER</i>	<i>Ecumenical Review</i>
<i>ERT</i>	<i>Evangelical Review of Theology</i>
<i>FD</i>	John Fletcher, „The Language of the Father's Dispensation”, ed. Laurence W. Wood, în <i>Asbury Theological Journal</i> , 53, nr. 1, 1998, p. 65–78
<i>HeyJ</i>	<i>Heythrop Journal</i>
<i>IRM</i>	<i>International Review of Mission</i>

JAAR	<i>Journal of the American Academy of Religion</i>
JAM	<i>Journal of Asian Mission</i>
JEPTA	<i>Journal of the European Pentecostal Theological Association</i>
JES	<i>Journal of Ecumenical Studies</i>
JETS	<i>Journal of the Evangelical Theological Society</i>
JPT	<i>Journal of Pentecostal Theology</i>
JPTSup	Journal of Pentecostal Theology Supplement Series
NIDPCM	<i>The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements</i> , ed. Stanley M. Burgess și Eduard M. van der Maas, ediție revizuită și adăugită, Grand Rapids: Zondervan, 2002
PNEUMA	<i>Pneuma. The Journal of the Society for Pentecostal Studies</i>
PPP	<i>Presence, Power, Praise. Documents on the Charismatic Renewal</i> , ed. Kilian McDonnell, 3 vol., Collegeville, MN, Liturgical Press, 1980
PR	<i>The Pneuma Review</i>
S&C	<i>The Spirit and the Church</i>
SIHC	Studies in the Intercultural History of Christianity
SJT	<i>Scottish Journal of Theology</i>
TCSPS	<i>Transactions of the Charles S. Peirce Society</i>
WCC	World Council of Churches
WesTJ	<i>Wesleyan Theological Journal</i>

Introducere

Probleme globale cu care se confruntă penticostalismul și teologia creștină

Misiunea teologiei în zorii secolului XXI – ceea ce eu numesc lumea modernității târzii – nu e mai puțin complexă decât a fost de-a lungul istoriei¹. A fost complicată suplimentar însă și de câțiva factori coagulați în ultimele câteva secole. Printre ei se numără provocările aduse de știința modernă, de conștientizarea progresivă a diversității religioase și de tranziția actuală dinspre modernitate către ceea ce va veni după (postmodernitate, postcolonialism, postpatriarhalism, post-creștinătate etc.)². Avem întrebări cu diuumul. Poate ține pasul teologia cu paradigmele permanent în schimbare ale științei moderne? Poate teologia să dea mărturie despre elementele esențiale ale credinței creștine chiar dacă învață de la alte religii ale lumii? Poate accepta teologia limitele rațiunii fără să capituleze în fața relativismului? Poate continua teologia să emită pretenții cu valoare universală, dacă ținem cont de natura particulară a reflecției teologice? Se poate adresa teologia unui context postcolonial și poate fi relevantă pentru persoane și grupuri care caută să se elibereze de ideologiile creștine colonialiste? Pot fi marile texte sacre ale tradiției creștine recuperate și readaptate, în pofida contextului patriarhal în care-și au obârșia?

1. L-am urmat aici, printre alții, pe Robert Cummings Neville, *Religion in Late Modernity*, Albany, State University of New York Press, 2002. Sintagma *modern târziu* este de preferat termenului *postmodern*, cel puțin din două motive: este mai puțin reacționar la nivel de conotații și surprinde mai bine ideea că viața în zilele noastre este călăuzită încă de forțele modernității.

2. Pentru aprofundare, vezi Amos Yong și Peter G. Heltzel, „Robert Cummings Neville and the Global Future of Theology”, în *Theology in Global Context. Essays in Honor of Robert Cummings Neville*, ed. Amos Yong și Peter G. Heltzel, New York, T & T Clark, 2004, p. 29–42 și mai ales p. 30–34.

Mai poate vorbi teologia în mod public și cu autoritate, în situația în care creștinismul nu mai este nici majoritar politic, nici o forță culturală?

Ipoteza din această carte este nu doar că teologia creștină poate continua să fie o voce în noul context global, ci și că, în particular, teologia penticostală o poate face; – iată o pretenție mai îndrăzneță și mai ambițioasă. Sunt necesare însă două avertismente. Mai întâi, deoarece sunt numeroși sceptici care se îndoiesc că teologia are o adresabilitate globală, această teologie aflată în proces de afirmare trebuie să suscite azeziune și să capete legitimitate. În al doilea rând, fiindcă suspectez că forțele globalizante vor ispiti „teologia globală” spre omogenizare, voi încerca să conturez o „teologie mondială” care să deschidă posibilitatea de a scoate în evidență specificul discursurilor și perspectivelor locale.

Introducerea este împărțită în trei părți: definirea penticostalismului, identificarea speranțelor, dar și a primejdiilor care stau dinaintea teologiei penticostale în context internațional și o schiță a propriei noastre metode teologice.

I.1. Penticostalismul mondial. Definiții de lucru

Teza mea este că penticostalismul, ca mișcare mondială, furnizează o tradiție teologică în plină dezvoltare prin care se pot explora posibilitățile și problemele cu care are de-a face dezvoltarea teologiei creștine în lumea modernității noastre târzii. Dar, pentru început, ce este „penticostalismul ca mișcare mondială”?

Penticostalismul este, a fost și va fi o noțiune contestată. Oricât de problematic ar fi, vreau să-mi încerc aici șansa cu *New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements*, care identifică trei tipuri de penticostalism în secolul XX: mișcarea penticostală clasică, legată de trezirea spirituală de pe strada Azusa din Los Angeles, între 1906–1909; mișcarea de înnoire charismatică din interiorul bisericilor protestante, ortodoxe și romano-catolice, care a apărut în anii 1960; și o categorie neocharismatică atotcuprinzătoare „care cuprinde 18 810 grupări independente, locale și postdenominaționale care nu pot fi categorisite nici drept penticostale, nici drept charismatice, dar împărtășesc importanța Duhului Sfânt, a darurilor spirituale, a experiențelor asimilate penticostalismului ..., a semnelor și minunilor sau a manifestărilor puterii divine”³. În cartea de față folosesc termenii „Penticostal” și „Penticostalism” (cu majusculă) când mă refer la versiunea clasică, iar „penticostal” și „penticostalism” (cu minusculă) când mă refer la mișcare în general sau la toate cele trei tipuri laolaltă. Decât să-mi justific teoretic alegerea de a defini penticostalismul într-un mod

3. *NIDPCM*, p. xviii–xxi; citatul se află la p. xx.

inclusivist, prefer să merg mai departe cu speranța că justificarea pentru faptul că reflectez asupra penticostalismului dintr-o perspectivă largă va transpărea în paginile acestui volum.

Penticostalismul definit într-un mod inclusivist este o mișcare mondială atât sub raport numeric, cât și geografic. Statisticile⁴ estimează undeva la 525 de milioane de aderenți în jurul anului 2000, ceea ce înseamnă 28% din totalul populației creștine și 8,65% din populația lumii. Sunt 65 de milioane de penticostali clasici, 175 de milioane de charismatici și 295 de milioane de necharismatici. Dintre aceștia, peste 400 de milioane (deci peste 76%) sunt în America Latină, Africa și Asia⁵. Evident, cele mai dinamice comunități penticostale sunt acum situate în emisfera sudică și în cea estică⁶, cu toate că circulația între nord și sud sau între est și vest este mai intensă decât oricând altcândva, mai ales grație revoluției informaționale.

Explozia penticostalismului – în sens larg – în secolul XX a suscitât un permanent interes nu doar printre penticostali, ci și printre cercetători din afara mișcării. Recent a reținut atenția și eminentului istoric Philip Jenkins⁷. Cartea lui Jenkins, *Next Christendom*, îmi evocă experiențele lui Filip, din Samaria secolului I (Fapte 8). Aici, Filip cel din vechime predică Evanghelia, face semne și minuni, alungă demoni, vindecă bolnavi și se confruntă cu puterile lumii spirituale. Acum, Filip (Philip Jenkins) cel din zilele noastre asistă la afirmarea creștinătății însoțite de aceleași fenomene, orientări și angajamente de tip penticostal. Cel dintâi Filip se retrage din fața autorităților – Petru și Ioan – care vin din Ierusalim pentru că auziseră despre fervoarea din Samaria. Philip cel de azi descrie tranziția creștinătății contemporane din subordinea autorităților – bisericile euro-americane și latine occidentale – către asumarea responsabilității pentru formule, credințe și practici de către un nou creștinism după criterii ajustate conform experiențelor și contextelor lor sudice sau estice. Filip cel antic s-a văzut

4. La nivelul anului 2019, potrivit *Status of Global Christianity*, penticostalismul – în accepțiunea propusă de autor – totaliza aproape 694 de milioane la nivel mondial, 8,32% din populația lumii (n.tr.).

5. *NIDPCM*, partea a doua, „Global Statistics”, mai ales p. 286–289.

6. Pentru detalii despre decăderea hegemoniei euro-americane, a se vedea Eduardo Mendieta, „From Christendom to Polycentric Oikoumené. Modernity, Postmodernity, and Liberation Theology”, în *Liberation Theologies, Postmodernity, and the Americas*, ed. David Batstone et al., New York, Routledge, 1997, p. 253–272; Pablo Richard, *Death of Christendoms, Birth of the Church*, trad. Phillip Berryman, Maryknoll, NY, Orbis, 1987; și Winston Crawley, *World Christianity, 1970–2000: Toward a New Millennium*, Pasadena, CA, William Carey Library, 2001.

7. Philip Jenkins, *The Next Christendom. The Coming of Global Christianity*, Oxford, Oxford University Press, 2002.

într-o zi lucrând în Samaria, ca în următoarea să fie alături de eunucul etiopian care citea din Isaia, un adevărat microcosmos al diversității de limbi și limbaje chemate la raport de Duhul revărsat în Ziua Cincizecimii. Philip cel modern sugerează că viitoarea creștinătate va fi radical pluralistă, fără un centru global precum Roma sau Canterbury, ci cu centre regionale precum Seul, Beijing, Singapore, Bombay, Lagos, Rio, São Paulo și Mexico City. „Creștinătatea viitorului” va fi dominată de noile evoluții din bisericile penticostale și, după cum sugerează Jenkins, romano-catolice. Toate semnalele indică o tot mai puternică forță de atracție a penticostalismului: mântuirea înțeleasă mai ales în termenii unei vindecări imediate și ai unor experiențe spirituale concrete care funcționează și ca demers inițiativ pentru calitatea de membru al unei comunități internaționale⁸.

Cum vor afecta toate acestea teologia creștină din secolul XXI? Episcopii romano-catolici au anticipat această întrebare în lumina schimbării la față a Bisericii Romano-Catolice din Asia. Thomas Fox sugerează că dezvoltarea creștinismului catolic în Asia este caracterizată de un „dialog întreit”: cu săracii, cu diversele culturi din Asia și cu numeroasele tradiții religioase asiatice⁹. Accentele sunt clar evidențiate:

- o teologie postmodernă care să facă auzit strigătul săracilor, al victimelor și al marginalilor, mai degrabă decât vocea puternicilor zilei; o teologie post-patriarhalistă, orientată spre tineri și femei;
- o teologie post-fundaționalistă, care mizează pe pluralism metodologic; o teologie post-colonialistă, în care tradițiile, limbile și practicile indigene și locale sunt favorizate;
- o teologie post-ierarhică, ce valorifică procedurile și dialogul democratic;
- o teologie post-carteziană, care acordă recunoaștere reflecției inductive, existențiale, trăiriste și non-dualiste alături de formulele teologice deductive, propoziționale, mai abstracte și dualiste;
- o teologie post-occidentală și post-europeană deschisă la dialogul cu numeroasele voci religioase, culturale și filosofice specifice tradițiilor și spiritualităților asiatice.

8. Vezi André Droogers, „Globalisation and Pentecostal Success”, în *Between Babel and Pentecost. Transnational Pentecostalism in Africa and Latin America*, ed. André Corten and Ruth Marshall-Fratani, Bloomington, Indiana University Press, 2001, p. 41–61 și mai ales p. 54–59; și Harvey Cox, *Fire from Heaven. The Rise of Pentecostal Spirituality and the Reshaping of Religion in the Twenty-First Century*, Reading, MA, Addison-Wesley, 1995.

9. Thomas C. Fox, *Pentecost in Asia. A New Way of Being Church*, Maryknoll, NY, Orbis, 2002.

În interiorul Bisericii Catolice, firește, asemenea noi direcții trebuie să se dezvolte într-un dialog atât cu tradiția dogmatică a Bisericii Latine, cât și cu ierarhia papală.

Dar dacă Jenkins are dreptate când prognozează că bisericile din sud și est, în plină creștere, vor fi predominant catolice sau pentecostale, cum vor aborda teologic cei din urmă această nouă conjunctură? Aici își au sursa atât promisiunile, cât și provocările pentru teologia pentecostală. Pe de o parte, teologia pentecostală academică se maturizează la timp pentru ca să-și ocupe locul la masa acestei noi dezbateri teologice, venind fără povara unei tradiții teologice (dogmatice) complet elaborate și fără cea a unui magisteriu. Pe de altă parte, lipsa unei tradiții teologice elaborate înseamnă și că direcția de urmat nu este deloc limpede. Dar lipsa unei tradiții *elaborate* nu echivalează cu lipsa oricărei tradiții teologice. De fapt, în tradiția pentecostală s-ar putea să existe resurse teologice mai vaste decât ar putea crede cineva. Analiza făcută de Walter Hollenweger în privința sursei încincite a pentecostalismului, de pildă, sugerează câteva dintre aceste resurse:

- „Sursa orală neagră” face legătura nu doar cu experiențele religioase ale sclavilor de la finele secolului XIX, ci și cu explozia contemporană de biserici de tip pentecostal și charismatic din Africa Subsahariană.
- „Sursa catolică” are legătură cu transformările survenite în sânul Bisericii Romano-Catolice de la apariția mișcărilor charismatice din a doua jumătate a deceniului 7, din secolul trecut.
- „Sursa evanghelică” acoperă întregul parcurs de la Wesley, prin mișcarea *holiness* din secolul XIX și până la complexe relații de azi dintre pentecostali, ramura wesleyană a *holiness* și evanghelicii conservatori.
- „Sursa critică” are în vedere identitatea contra-culturală ilustrată în demersurile feministe, pacifiste, de tip semne-și-minuni și academice ale pentecostalilor.
- „Sursa ecumenică” se referă la cei din tradiția Boddy, Dallièr, Du Plessis și a altor lideri pentecostali delegați sau membri în Consiliul Mondial al Bisericilor, alături de alte comunități ecleziale cu structură instituțională.¹⁰

În această descriere, sursele pentecostale au stabilit trasee nu doar pentru evoluțiile viitoare, ci și pentru reflecția teologică. Sursele din care s-au hrănit trezirile spirituale pentecostale din zorii secolului XX au devenit

10. Walter Hollenweger, *Pentecostalism. Origins and Developments Worldwide*, Peabody, MA, Hendrickson, 1997.

importanți afluenți în vadul pentecostalismului. Toate acestea au pus pentecostalismului mondial, cu tot spectrul său de manifestări, în contact cu o mare varietate de parteneri de dialog. Iar acest fapt deosebit de solicitant este, probabil, și cel mai fascinant pentru prezentul și perspectivele de viitor ale teologiei pentecostale: acești parteneri de dialog sunt asemănători și congenitali cu vocile care anticipează noul val teologic relevant pentru bisericile din Est și Sud, în secolul XXI.

I.2. Pentecostalismul. Posibilitățile și provocările teologiei mondiale

Făgăduințele și provocările care stau în fața teologiei pentecostale în context mondial se concretizează astfel pe trei direcții: cea ecumenică, cea interreligioasă și cea a relației dintre religie și știință. Dați-mi voie să schițez câte o scurtă explicație pentru fiecare pentru a contura contextul modern târziu al teologiei pentecostale de azi.

Pentru început, pentecostalismul, ca realitate globală, este deja o forță ecumenică, termen care se referă, potrivit grecescului *oikoumenē* din care provine, la casa universală sau catolică a lui Dumnezeu. Ca atare, teologia pentecostală a fost angajată și va trebui să continue angajamentul său ecumenic, acumulând din alte tradiții ale Bisericii universale în timp ce încearcă să facă daruri din propria tradiție Bisericii universale. Totodată, pentecostalismul mondial ridică tot felul de întrebări de natură ecumenică Bisericii Universale, iar între acestea, deloc lipsită de importanță este atitudinea preponderent antiecumenică a celor mai multe biserici și denominații pentecostale. Cea mai problematică, totuși, este prezența pentecostalismului unitarian, care trebuie abordat frontal înaintea oricărei încercări de a face teologie pentecostală în context mondial¹¹. Respingerea doctrinei trinitare tradiționale – considerată triteism – de către unitarieni a reprezentat un motiv important de diviziune, ca să nu mai vorbim despre doctrina lor despre mântuirea prin apă (botez) și Duh (primire). Pentru mulți, mai ales trinitarieni ortodocși și evanghelici conservatori, unitarienii pentecostali sunt, în cel mai bun caz, niște sectanți, iar, în cel mai rău, eretici din punct de vedere teologic și doctrinar¹².

11. Unitarianismul reprezintă 25% din totalul pentecostalilor clasici (NIDPCM, p. 294) și undeva la 20 de milioane la nivel internațional; Talmadge L. French, *Our God Is One. The Story of the Oneness Pentecostals*, Indianapolis, Voice & Vision, 2001, p. 17. Vezi și James C. Richardson Jr., *With Water and Spirit. A History of Black Apostolic Denominations in the U.S.*, Washington, DC, Spirit, 1980.

12. A se vedea, de pildă, Gregory A. Boyd, *Oneness Pentecostals and the Trinity*, Grand Rapids, Baker, 1992; E. Calvin Beisner, „Jesus Only” Churches, Grand Rapids, Zondervan, 1998; H. Wayne House, *Charts of Cults, Sects, and Religious Movements*,

Recent însă, Kennet Gill a redefinit disputa unitarian-trinitarian ca fiind o chestiune de contextualizare teologică¹³. Studiul său, concentrat pe Iglesia Apostólica, o biserică a populației băștinașe din Mexic, sugerează că această tânăra biserică este, chiar și în teologia ei, mai degrabă ortodoxă decât altfel. Gill își susține teza pe cinci direcții de argumentare¹⁴. Mai întâi, cristologia unitariană nu e nici ariană, nici unitariană (Cristos fiind considerat pe de-a-ntregul divin). În al doilea rând, Apostolicii mexicani practică o formă de devoțiune profund biblică, ce contextualizează Evanghelia în termeni simpli, narativi și nefilosofici. În al treilea rând, teologia trinitară este greu de înțeles, permanent amenințată de subordinaționism, pe de o parte, și de triteism, pe de alta, iar perspectiva unitariană se ferește mai ales de cel din urmă¹⁵. În al patrulea rând, Gill remarcă faptul că înțelegerea Apostolicilor cu privire la Tatăl, Fiul și Duhul ca moduri ale lui Dumnezeu este mult mai aproape de „concepția modală” (îndeosebi barthiană) recentă, potrivit căreia Dumnezeu există veșnic într-o manieră triplă, obiectiv distinctă de experiența umană, decât de modalismul antic, care consideră caracterul triunic al lui Dumnezeu doar aparent, iar nu real. În fine, Gill sugerează că, potrivit celor cinci criterii de validare a oricărei formulări ortodoxe (el folosește termenul „evangelice”) a doctrinei despre Dumnezeu – (a) Isus Cristos este Dumnezeu; (b) Dumnezeu are o consistență internă (având o singură conștiință, o singură voință etc.); (c) cele trei moduri funcționează simultan; (d) fiecare dintre modurile Lui este divin, nu doar pare divin; și (e) Dumnezeu există veșnic ca Tată, Fiu și Duh – teologia apostolică mexicană îndeplinește toate criteriile, mai puțin pe cel din urmă, iar asta, deoarece încă n-a avut răgazul să-l ia în discuție. Gill conchide că acești Apostolici „n-ar trebui respinși ca eretici sau unitarieni, ci acceptați ca un grup de credincioși sinceri, care încearcă să rămână fideli Scripturilor creștine”¹⁶.

Totuși, în timp, s-ar putea ca argumentul unitarian să se consolideze și să nu „crească” în direcția sugerată de Gill (vezi, mai jos, cap. 5).

Grand Rapids, Zondervan, 2000, cap. 17; și Ron Rhodes, *The Challenge of the Cults and New Religions*, Grand Rapids, Zondervan, 2001, cap. 12.

13. Kenneth D. Gill, *Toward a Contextualized Theology for the Third World. The Emergence and Development of Jesus' Name Pentecostalism in Mexico*, SIHC 90, Frankfurt, Ger., Peter Lang, 1994.

14. *Ibid.*, cap. 8.

15. Gill consenmează, spre folosul cititorilor săi evanghelici, că și Legământul de la Lausanne (1974) se ferește să folosească *Trinitate și persoane*, care sunt categorii patristice dificil de înțeles de către contemporani: „Ne afirmăm credința într-un singur Dumnezeu etern, Creator și Stăpân al lumii, Tată, Fiu și Duhul Sfânt, care guvernează toate lucrurile potrivit cu scopul și voia Sa”, *ibid.*, p. 236, n. 16.

16. *Ibid.*, p. 233.

Deocamdată, câtă vreme teza lui Gill atârână, până la un punct, de teologia apostolică văzută ca parte a contextualizării Evangheliei în Mexic, aceasta ridică alte întrebări legate de contextualizarea pentecostalismului în restul lumii. Unul dintre elementele promițătoare ale teologiei pentecostale este capacitatea ei de a genera o „teologie interculturală” care să fie globală, multiculturală și incluzivă cu vocile din emisferele sudică și estică, izvo-rând totodată dintr-un dialog între bisericile misionare occidentale și miș-cările pentecostale locale de pe două treimi din glob¹⁷. Dar, cu toate că până în prezent pentecostalismul a dovedit o deosebită adaptabilitate și flexibi-litate în contextualizarea eficace a mărturisirii Evangheliei într-o mare diversitate de situații, rămân totuși două probleme distincte dar corelate: cea legată de formele locale de expresie a Evangheliei și cea legată de întâl-nirea Evangheliei cu alte tradiții de credință. Prima vizează capacitatea Evangheliei de a fi inculturată sau întrupată în burdufuri străine, în vreme ce a doua se referă la efectele pe care le are întâlnirea Evangheliei nu doar cu alte culturi, ci cu alte credințe.

Toate acestea ne conduc spre a doua promisiune – și provocare – ce stă dinaintea teologiei pentecostale mondiale, anume cea privitoare la relația dintre creștinism și alte religii. Chestiunea interreligioasă este intim legată de cea interculturală câtă vreme, mai ales în emisferele sudică și estică, religia și cultura sunt doar arareori separabile arbitrar una de alta. Două exemple – unul mai extrem, iar celălalt mai comun – sunt edificatoare. Să luăm, de pildă, cazul Misiunii Biblice în India, fondată de Mungamuri Devadas (1875–1960)¹⁸. Cu toate că doctrinele fundamentale ale Misiunii Biblice – accentul pe botezul în Duhul, vorbirea în limbi, viziunile și visele, vindecările divine, exorcisme și revenirea iminentă a lui Cristos precum și „așteptarea prezenței lui Dumnezeu” sau stăruința – par eminentemente pen-tecostale, adepții lui Devadas „pretind că ei n-au nimic în comun cu penti-costalii”¹⁹. Mai mult, *praxisul* Misiunii Biblice care se suprapune cu religiozitatea populară din subcontinentul Indian prezintă câteva trăsături discutabile, printre care intonarea unor imnuri în tradiția *bhakti*; accentul puternic pe revelația permanentă prin vise și vedenii (explicabilă pesemne și prin gradul mare de analfabetism din rândul adepților Misiunii Biblice); o percepție a lumii demonice și a exorcismelor care are la fel de multe

17. Sintagma *teologie interculturală* îi aparține lui Hollenweger's; pentru o analiză, se poate consulta Lynne Price, *Theology out of Place. A Theological Autobiography of Walter J. Hollenweger*, JPTSup 23, Sheffield, Angl., Sheffield Academic Press, 2002, cap. 4.

18. P. Solomon Raj, *A Christian Folk-Religion in India. A Study of the Small Church Movement in Andhra Pradesh, with a Special Reference to the Bible Mission of Devadas*, SIHC 40, New York, Peter Lang, 1986.

19. *Ibid.*, p. 78.

similitudini pe cât are și distincții cu contextul cosmologiei indiene; similitățile dintre stăruința practică de Misiunea Biblică și spiritualitate yoghină hindusă a meditației tăcute; etichetarea lui Devadas drept guru al cărui spirit continuă să vorbească credincioșilor și să călăuzească biserica chiar și după decesul lui (sau „înălțarea la ceruri”, cum consideră zezoșii din Misiunea Biblică). În funcție de punctul de vedere în care ne plasăm, Misiunea Biblică poate fi caracterizată ca necreștină, sectă eretică, grupare religioasă de vindecare, mișcare exotica nouă, ba poate chiar ca expresie legitimă a creștinătății pentecostale contextualizate în India²⁰.

Al doilea exemplu, West African Celestial Church of Christ (CCC), fondată de Samuel B.J. Oschoffa (1909–1985), ridică și mai acut problema culturii și religiei, chiar dacă mișcarea capătă din ce în ce mai multă notorietate²¹. În acest caz, întrebarea e dacă nu cumva CCC, probabil la fel ca oricare dintre bisericile din West African Aladura, a îmbrăcat cu terminologie creștină o concepție despre lume și viață yoruba rămasă nealterată, astfel încât „Dumnezeu și Duhul Sfânt au devenit *Orisha* [zeități yoruba], iar creștinismul a devenit noul sistem «cultic»”²². După numeroase trăsături evidente, CCC este charismatică (nu numai din pricina personalității fondatoare) și pentecostală (mai ales poziția centrală a Duhului Sfânt în toate aspectele vișii; atotprezența viziunilor, a viselor și a profețiilor; glosolia etc.), chiar creștină (de vreme ce susține Crezul niceean). Dar cei care văd în CCC un sincretism al creștinismului cu religiozitatea yoruba vor semnala paralelele existente între credințele CCC în forțele imateriale și nevăzute cu cosmologia yoruba; între liturgia și ritualurile CCC (chiar și euharistia) și riturile de trecere ale yoruba; între felul în care folosește CCC apa, culorile și alte simboluri și obiecte ritualice ce se regăsesc și în simbolistica yoruba; și între statutul la care a fost ridicat fondatorul Oschoffa (practic, vorbind) de către CCC ca înaintaș după decesul/ascensiunea la cer din 1985 și cultul înaintașilor yoruba. Chiar dacă liderii CCC au respins constant, ferm și public orice asociere cu tradițiile yoruba, aceste observații ridică întrebări serioase cu privire la diferențele dintre sincretism religios și contextualizare religioasă, pe de o parte, și cu privire la relația dintre creștini și alte tradiții de credință, pe de alta. Chestiunea din urmă se răsfrânge asupra celei dintâi, chiar dacă are și propriile mize specifice, îndeosebi când sunt la mijloc tradițiile religioase ale lumii, nu doar

20. După cum relatează Roger Hedlund, un specialist în creștinismul local indian, într-un email către autor, din 21 noiembrie 2003.

21. Afeosemimo U. Adogame, *Celestial Church of Christ. The Politics of Cultural Identity in a West African Prophetic-Charismatic Movement*, SIHC 115, Frankfurt, Ger., Peter Lang, 1999.

22. *Ibid.*, p. 4.

niște concepții locale. S-ar putea răspunde că acuzațiile de sincretism vin de la cei „care stau în afara cercului de credință [al CCC] și nu pot astfel vedea și experimenta unitatea sa internă”²³. Deși țin cont de această distincție dintre perspectiva unui *insider* și cea a unui *outsider*, cred că e necesar să fie elaborată nu doar ca o chestiune de ordin metodologic, ci ca una biblică și pneumatologică, în termenii metaforei diversității de limbi care mărturisesc despre un singur Dumnezeu. Teza mea este că, tocmai din pricina acestor probleme, pentecostalismul trebuie să reflecteze mult mai serios atât la teologia culturii, cât și la teologia religiei, dacă e să ducă la îndeplinire demersul de elaborare a unei teologii mondiale.

În sfârșit, promisiunea – și provocare totodată – unei teologii pentecostale ca teologie mondială în epoca modernității târzii are de-a face cu relația dintre religie și știință. Pe acest front, oamenii de știință pentecostali abia încep să se afirme. Asta înseamnă că pentecostalii urmează să-și aducă propriile contribuții critice la demersul științific. Dar aici se regăsește ambivalența pentecostală: pe de o parte, pentecostalismul a respins forțele omogenizante ale modernității și a celebrat direct pluralitatea și diferențele postmoderne. Pe de altă parte, pentecostalismul rămâne cu siguranță o odraslă a modernității, dacă ținem cont de propensiunea sa globalizantă și de acțiunea sa ca forță globalizantă.

Un studiu recent realizat de Simon Coleman (antropolog cultural) analizează exact această ambivalență pentru lumea teologiei pentecostale. Cercetarea lui se folosește de recent întemeiata (1983) denominație suedeză charismatică Livets Ord (Cuvântul Vieții) ca lentilă prin care explorează ceea ce el numește „globalizarea creștinismului charismatic”²⁴. Forțele globalizării sunt versate în folosire tehnologiei moderne ultra-avansate (comunicare multimedia, televiziune, internet etc.), în transformarea culturii materiale (artă, arhitectură, produse etc.) în produse de larg consum și în experiențe transferabile de închinare care folosesc limbile locale, dar într-o liturghie standardizată cu un context și o fenomenologie ambientale identificabile. Acest studiu atrage atenția asupra unei alte lacune din reflecția teologică pentecostală, anume procesele/fenomenele sociale care susțin experiența pentecostală și natura lumii materiale, care se pleacă în fața instrumentalizării tehnologice de către om. Astfel de teme reclamă o teologie a culturii și o antropologie teologică ce se angajează într-un dialog susținut cu o paletă largă de discipline umaniste, precum și o teologie a creației care ia în serios științele naturale.

23. *Ibid.*, p. 213.

24. Simon Coleman, *The Globalisation of Charismatic Christianity. Spreading the Gospel of Prosperity*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000.

În mod cert, teologia pentecostală pentru lumea modernității târzii trebuie să se angajeze în conversații pe toate aceste fronturi: ecumenic, interreligios și interfața religie-știință (cap. 5–7, mai jos). Dar care ar trebui să fie specificul acestei perspective *teologice* care să facă posibilă o contribuție distinct pentecostală în aceste discuții?

I.3. Specificul pentecostal în lumea teologică creștină

Teza mea e că o perspectivă distinct pentecostală ar trebui să evidențieze o abordare hermeneutică lucanică, un cadru și o direcție pneumatologică și o bază experiențială. Îngăduiți-mi să dezvolt puțin.

Mai întâi, o perspectivă specific pentecostală trebuie să fie fundamentată biblic. Dar perspectiva scripturistică adoptată trebuie să recurgă la o hermeneutică și o exegeză explicit infuzate de Luca-Fapte. Dacă geniul pentecostalismului este tânjirea după experiența înnoită a puterii Duhului Sfânt manifestată în Biserica primului secol și dacă Luca este autorul care acordă cea mai mare atenție acțiunilor Duhului²⁵, atunci această convergență n-ar trebui să surprindă. Această viziune pentecostală asupra creștinătății primare este stimulată de convingerea că relatările din cartea Fapte (mai ales) nu prezintă doar un interes istoric, ci sunt și o invitație de a lua parte la lucrarea în plină desfășurare a Duhului Sfânt²⁶. Așadar, pentru pentecostali, Luca-Fapte a funcționat cumva ca un tipar care le permite cititorilor accesul în lumea Bisericii primare. În această carte, vom recurge la o hermeneutică lucanică, atât pentru a releva legitimitatea biblică a teologiei pentecostale mondiale, cât și pentru a asigura o poartă de intrare spre tărâmul diversității textelor biblice (vezi §2.1.1.). Găsesc ca fiind inevitabilă asumarea inițială a strategiei de abordare a Bibliei ca întreg printr-o carte din acest întreg: nimeni nu are cum fi în mod esențial și complet biblic în sensul exhaustiv al termenului. E de preferat recunoașterea onestă a perspectivei adoptate, ceea ce conferă o mai bună protecție împotriva biblicismului naiv care adesea se lansează în aspirații de a fi „biblic”²⁷.

25. Vezi G.W.H. Lampe, „The Holy Spirit in the Writings of St. Luke”, în *Studies in the Gospels. Essays in Memory of R.H. Lightfoot*, ed. D.E. Nineham, Oxford, Basil Blackwell, 1957, p. 159–200.

26. Motoul teologului anabaptist James William McClendon Jr., „This is that” („Acesta e acela”) reflectă congruența dintre „această lume” și „acea” experiență a primilor creștini; a se vedea cartea lui, *Systematic Theology*, vol. 1, *Ethics*, Nashville, Abingdon, 1986, mai ales p. 32–35.

27. Procedez astfel „fără intenția de a absolutiza Faptele apostolilor” („Statement of the Theological Basis of the Catholic Charismatic Renewal”, în *PPP*, vol. 3, p. 1–10; al doilea citat se află la p. 2, chiar dacă păstrez convingerea că Teofil

În al doilea rând, o teologie distinct pentecostală trebuie să fie orientată teologic în mod specific către motivul tematic central al lui Isus Cristos (unsul) și către motivul director central al pneumatologiei. Inima spiritualității pentecostale este dinamica experienței Duhului Sfânt. Darul teologic al pentecostalismului pentru Biserica Catolică este, consider eu, faptul de a contribui la renașterea recentă a pneumatologiei, în special, și a teologiei pneumatologice, în general. Cu toate că această orientare pneumatologică – pe care altundeva am numit-o imaginație pneumatologică²⁸ – provine, în bună măsură, din demersul mișcării *holiness* care, la sfârșitul secolului XIX, a încercat să înțeleagă sfințirea și raportul ei cu botezul Duhului Sfânt, generația noastră a asistat la o remarcabilă explozie a ceea ce putem numi teologie pneumatologică. Suprapunându-se probabil cu apariția mișcării de înnoire charismatică din Biserica Romano-Catolică din ani '50 ai secolului trecut, teologii nu doar că au reflectat mai îndelung asupra Duhului (pneumatologie), ci au regândit teme teologice tradiționale din punctul de vedere al pneumatologiei²⁹. Volumul de față se dorește a fi o modestă contribuție la dialogul contemporan din cadrul teologiei pneumatologice. Mai precis, pariul meu este că orientarea și dinamica pneumatologică deschide posibilitatea ca Duhul lui Dumnezeu să răscumpere perspectivele și contribuțiile trupului întreg (Fapte 2:17b) – inclusiv ale celor implicați în demersuri și dialoguri ecumenice, interreligioase sau religie-știință –, pentru a armoniza aceste voci și pentru a grăbi instaurarea domniei lui Dumnezeu.

Dar dacă pneumatologia conferă dinamica diriguitoare a acestei teologii, cristologia reprezintă tema ei centrală. Cu toate că această carte abordează subiectele complexe ce decurg din relația dintre Cristos și Duhul, este incontestabil faptul că Duhul Sfânt este cel puțin Duhul lui Isus. Astfel încât spiritualitatea pentecostală L-a avut mereu în centrul ei pe Isus, iar asta nu s-a întâmplat doar în bisericile unitariene sau în cele de tipul „doar Isus” (a se vedea *PPP*, vol. 1, p. xxvii–xxviii). De vreme ce, în definitiv, este interesată de Isus, Cristosul, teologia creștină va fi, într-un sens, cristocentrică. Prin urmare, demersul de față trebuie înțeles ca fiind orientat

(cel căruia i se adresează Luca) nu a fost văduvit cu nimic de Cuvântul inspirat al lui Dumnezeu din cauza faptului că a avut acces numai la aceste două scrieri.

28. Pe tema imaginației pneumatologice, a se vedea Amos Yong, *Spirit–Word–Community. Theological Hermeneutics in Trinitarian Perspective*, Burlington, VT, Ashgate, 2002, partea a doua.

29. Reprezentativi sunt Clark Pinnock, *Flacăra iubirii: O teologie a Duhului Sfânt*, trad. Marcel Eugen Budea, Oradea, Imago Dei, 2016; și D. Lyle Dabney, „Otherwise Engaged in the Spirit. A First Theology for the Twenty-First Century”, în *The Future of Theology. Essays in Honor of Jürgen Moltmann*, ed. Miroslav Volf, Carmen Krieg și Thomas Kucharz, Grand Rapids, Eerdmans, 1996, p. 154–163.

pneumatologic, dar cristocentric ca finalitate, iar fiecare element trebuie înțeles ca punându-l pe celălalt în lumină. Scopul este acela de a identifica o a treia cale între subordonarea Duhului în raport cu Cristos (sau invers) și separarea Duhului de Cristos (sau invers), ce vizează o teologie trinitară solidă a intimității, reciprocității și perihorezei (v. §5.2.).

În sfârșit, o teologie distinct pentecostală trebuie să fie și ancorată confesional, în sensul că emană dintr-o matrice a experienței pentecostale a Duhului lui Dumnezeu. În cazul pentecostalismului mondial, localizarea confesională nu poate fi delimitată doctrinar, precum în cazul denominațiilor și bisericilor care au la bază un crez formulat. Totuși, și pentecostalii sunt mărturisitori nu doar în ce privește credința lor în Domnul Isus Cristos, dar și în ce privește mărturia lor despre ceea ce a făcut Domnul. Așadar, prin localizare confesională înțeleg în mod specific realitățile pentecostale „din teren”. În această privință, după cum nădăjduiesc să arăt, teologia pentecostală nu poate fi una eminentemente abstractă, ci trebuie să fie practică. Și mai important e că acest fapt permite recuperarea perspectivelor pentecostale aflate departe de centru, sub forma a ceea ce Allan Anderson numește „vocile de la margine”³⁰. În fine, dar nu în ultimul rând, doar o astfel de teologie promite să concilieze reflecția teologică și realitățile prezente ale închinării, vieții și practicii pentecostale (urmând astfel dictonul antic ce lega rugăciunea de teologie: *lex orandi lex credendi*).

Este inutil să mai adăugăm că genul de teologie pentecostală globală spre care ținim nu poate fi rodul unui demers individual. Ci trebuie să se nască din convergența reflecției ecumenice și pentecostale, negociind în permanență tensiunea dintre universal și particular, dintre global și local, dintre Biserica Catolică și bisericile pentecostale. Mai mult, orice pledoarie pentru o teologie mondială trebuie să asume o condiție failibilistă (reflecțând astfel limitele rațiunii recunoscute în contextul nostru post-iluminist), pluriperspectivală (reflecțând contextul post-colonial) și auto-critică și dialogală (reflecțând contextul post-creștin). Asumând failibilismul, argumentul trebuie să parcurgă permanent cercul hermeneutic de la teorie și etică la experiența misionară și pastorală a bisericii și invers. Când argumentul este pluriperspectival, nu doar perspectivele vocilor marginalizate și locale contează, ci și cele care vin dinspre diverse discipline universitare, atât din zona științelor exacte, cât și dinspre științele umaniste. Iar când argumentul este auto-critic și dialogal, nu pot fi evitate problemele de hermeneutică teologică și de metodă teologică.

30. Allan Anderson, „The «Fury» and «Wonder»? Pentecostal-Charismatic Spirituality in Theological Education”, în *PNEUMA*, 23, nr. 2, 2001, p. 287–302; citatul se află la p. 299.

Ceea ce urmează constituie, în anumite privințe, nu mai mult decât niște eseuri programatice pentru o teologie penticostală mondială. Căci penticostalii nu se mai pot eschiva să-și formuleze propria apologetică și teologie sistematică: apologetică în sensul angajării într-un dialog cu oricine este interesat de aceste chestiuni în termenii noștri specifici, chiar dacă acești termeni sunt traduși într-un discurs public adecvat, iar sistematică în sensul regândirii conținutului și structurii teologiei în termenii dinamicii pneumatologice a experienței penticostale. Astfel, apologetica penticostală în lumea modernității târzii va trebui să țină cont de precauțiile antiintelectualiste ale înaintașilor lor, dar să le depășească și să se maturizeze prin participarea la dialogul actual cu smerenie, dar și cu convingere. De asemenea, teologia penticostală din secolul XXI va trebui să construiască pe contribuțiile din perioada ei scolastică³¹, dar și să treacă dincolo de acestea și să se maturizeze prin angajarea într-un larg spectru de dezbateri ca partener de dialog cu drepturi depline care vine și să învețe de la alții, dar și să-și aducă propria contribuție inedită. În acest sens, drumul e larg deschis pentru dezvoltarea unei teologii penticostale care să fie *in via* („pe cale”); mai exact, va fi o teologie pneumatologică a căutării.

Ipoieza acestui volum va fi urmărită după cum urmează. Capitolul 1 prezintă penticostalismul din toată lumea, cu un accent deosebit pe experiența penticostală a Duhului Sfânt în teren. Următoarele două capitole descriu experiența penticostală din perspectiva soteriologiei pneumatologice (cap. 2) și a ecleziologiei pneumatologice (cap. 3). Capitolul 4 explorează implicațiile intra-creștine și cele multidenominaționale ecumenice, iar capitolul 5 abordează problemele teologice specifice pe care le ridică doctrina penticostală unitariană despre Dumnezeu. Ultimele două capitole urmăresc genul de teologie publică necesar pentru o teologie globală prin interacțiunea cu teologia culturii și cu teologia religiilor (cap. 6), respectiv cu teologia creației (cap. 7). Vino, Duhule Sfânt, condu-ne Tu în tot adevărul...

31. A se vedea Douglas Jacobsen, „Knowing the Doctrines of Pentecostals. The Scholastic Theology of the Assemblies of God, 1930–1955”, în *Pentecostal Currents in American Protestantism*, ed. Edith L. Blumhofer, Russell P. Spittler, și Grant A. Wacker, Urbana, University of Illinois Press, 1999, p. 90–107; cf. Gary B. McGee, „«More Than Evangelical». The Challenge of the Evolving Theological Identity of the Assemblies of God”, în *PNEUMA*, 25, nr. 2, 2003, p. 289–300; și Simon Chan, „The Renewal of Pentecostalism. A Response to John Carpenter”, în *AJPS* 7, nr. 1, 2004, p. 315–325.

1

Turnat peste orice făptură

Mântuirea, Duhul Sfânt și pentecostalismul mondial

În Ziua Cincizecimii, mulțimea se întreba: „Ce vrea să însemne aceasta?” Petru a răspuns că este vorba despre turnarea Duhului lui Dumnezeu peste orice făptură, din zilele de pe urmă. Întrebarea teologică actuală este: ce înseamnă că Dumnezeu a procedat astfel și că mai continuă și acum să toarne Duhul peste bărbați și peste femei, peste tineri și bătrâni, peste sclavi și oameni liberi (Fapte 2:17–18; cf. Ioel 2:28–29)? Ițele unui răspuns ne vor conduce către o teologie pentecostală pentru lumea din perioada modernă târzie pe cel puțin trei direcții. Mai întâi, în măsura în care orice teologie este o doxologie, atunci teologia pentecostală va fi o reflectare a rugăciunilor, laudelor, închinării și liturghiilor celor peste care a fost turnat Duhul Sfânt. În al doilea rând, în măsura în care teologia este și teodicee, teologia pentecostală va fi o reflectare a condiției umane căzute și a reacției divine, constând în turnarea Duhului. În fine, în măsura în care teologia este o reflectare de rang secund a experienței trăite, atunci teologia pentecostală va fi o răsfrângere a victoriilor asupra păcatului, bolii și Satanei de care se bucură cei vizitați de Duhul Sfânt. Pe scurt, punctele de plecare ale unei teologii pentecostale îl constituie intervențiile mântuitoare ale lui Dumnezeu realizate prin Duhul turnat peste orice făptură. Din acest motiv, începem această explorare a teologiei pentecostale mondiale cu evidențierea fenomenologiei pentecostalismelor din America Latină, Asia și Africa.

O asemenea fenomenologie a spectrului pentecostalismelor este importantă și fiindcă propria mea experiență pentecostală este, în general, limitată la spațiul nord-american. Deoarece prejudecățile alimentate de acest context îmi vor condiționa abordarea, va fi nevoie ca ele să treacă prin

filtrul experienței pentecostale globale, pentru verificare, reformulare și corecție. În plus, mobilitatea socială ascendentă și instituționalizarea tot mai pronunțată a denominațiilor pentecostale din America de Nord au produs biserici care nu diferă cu nimic de orice altă biserică evanghelică ce se adună duminica dimineața¹. Neîndoios, o astfel de apropiere a generat o tot mai mare deschidere a evanghelismului nord-american către mișcarea Duhului în Biserică și o dezvoltare a unei pietăți biblio-centrice printre pentecostalii influențați de spiritualitatea evanghelică. Totodată, s-ar putea să se soldeze cu pierderea specificității mărturiei pentecostale. În fine, se poate argumenta că pentecostalismul nord-american nu se mai află în avangarda acțiunilor lui Dumnezeu în lume prin această mișcare. „Pentecostalismul clasic este puțin probabil să fie una dintre forțele principale în țările dezvoltate, deoarece mizează pe mobilizarea unei minorități dintre cetățenii acestor zone, însă în țările în curs de dezvoltare mizează pe mobilizarea unor mase mari de oameni.”² Din pricina acestor considerente și a altora asemenea, orice încercare de a articula o teologie pentecostală azi trebuie să ia în calcul fenomenul pentecostal mondial.

Capacitatea mea de a acoperi pentecostalismul internațional este totuși necesarmente limitată. Nu doar că mă bazez mai ales pe surse secundare; ci și selecția pe care o fac este determinată de agenda mea teologică, mai cu seamă în măsura în care teologia nu doar că derivă din experiență (fiind astfel descriptivă), ci și condiționează experiența (fiind astfel prescriptivă). În același timp, susțin că această panoramă fenomenologică a elementelor reprezentative pentru pentecostalismul mondial este una de pe teren. În fiecare secțiune, încep cu o examinare introductivă a literaturii, apoi trec la analize tematice și studii de cazuri în care Duhul a fost turnat peste orice făptură.

1.1. Peste fiii și fiicele noastre. Pentecostalismele latino-americane

Cele trei tipuri de pentecostalism din America Latină însumau în jurul anului 2000 peste 141 de milioane de persoane, reprezentând cam 27% din pentecostalismul mondial (*NIDPCM*, p. 287). Literatura pe tema exploziei pentecostalismului din această regiune este ea însăși uluitoare ca volum și

1. Margaret M. Poloma, *The Assemblies of God at the Crossroads. Charisma and Institutional Dilemmas*, Knoxville, University of Tennessee Press, 1989; Edith L. Blumhofer, *Restoring the Faith. The Assemblies of God, Pentecostalism, and American Culture*, Urbana, University of Illinois Press, 1993, cap. 11; și Mickey Crews, *The Church of God. A Social History*, Knoxville, University of Tennessee Press, 1990.

2. David Martin, *Pentecostalism. The World Their Parish*, Oxford, Blackwell, 2002, p. 67.

nu poate fi catalogată în afirmații rezumative³. Sunt însă câteva elemente notabile care trebuie puse în evidență, începând cu diversitatea penticostalismelor latino-americane. Există aici biserici autohtone, unele anterioare momentului Azusa; biserici fondate de organizații misionare penticostale clasice; biserici unitariene sau apostolice; și o mare varietate de biserici latino în America de Nord⁴.

În al doilea rând, experiența penticostală latino-americană poate fi înțeleasă și ca o alternativă față de „catolicismul popular latino, ocultism și protestantismul istoric”⁵. În raport cu Biserica Catolică, penticostalismul propune o alternativă experiențială, emoțională, ne-ritualistă și dualistă (în ce privește relațiile Bisericii cu Statul și cu Biserica mondială)⁶. Din perspectivă catolică, penticostalismul este considerat a fi sectar și izolaționist, iar activitățile sale, prozelitism ilegitim. Relațiile dintre catolici și penticostali sunt în multe locuri tensionate, ținând cont de prevalența istorică a catolicismului în numeroase țări și regiuni din America Latină⁷. În raport cu ocultismul, tiradele penticostale sunt adesea îndreptate împotriva manifestărilor „demonice” ale religiilor candomblé și umbanda (Brazilia), santeria (Cuba), voodoo (Haiti) și așa mai departe. Uneori totuși realitatea din teren este greu de categorisit, câtă vreme penticostalismul se împletește cu versiuni spiritiste sau animiste ale creștinismului⁸. În raport cu protestantismul istoric, trebuie menționat faptul că ruptura conservatori-liberali din America de Nord este semnificativ mai atenuată în contextul latino-american, chiar dacă ne referim la experiența hispanică din America de Nord⁹. Dar situația e mult mai complexă pe

3. Pentru un corpus bibliografic solid (realizat de André Droogers), a se vedea Barbara Boudewijnse, André Droogers și Frans Kamsteeg (ed.), *More than Opium. An Anthropological Approach to Latin American and Caribbean Pentecostal Praxis*, Studies in Evangelicalism 14, Lanham, MD, Scarecrow, 1998, p. 249–312.

4. A se vedea Manuel J. Gaxiola-Gaxiola, „Latin American Pentecostalism. A Mosaic within a Mosaic”, în *PNEUMA*, 13, nr. 2, 1991, p. 107–129.

5. Gastón Espinosa, „El Azteca. Francisco Olazábal and Latino Pentecostal Charisma, Power, and Faith Healing in the Borderlands”, în *JAAR* 67, nr. 3, 1999, p. 597–616; citatul se află la p. 614.

6. De văzut analiza lui David Lehmann, *Struggle for the Spirit. Religious Transformation and Popular Culture in Brazil and Latin America*, Cambridge, MA, Polity, 1996.

7. Vezi Brian H. Smith, *Religious Politics in Latin America. Pentecostal vs. Catholic*, Notre Dame, IN, University of Notre Dame Press, 1998.

8. După cum remarcă Mike Berg și Paul Pretiz, *Spontaneous Combustion. Grass-Roots Christianity, Latin American Style*, Pasadena, CA, William Carey Library, 1996.

9. Studii preliminare relevă că 28% dintre latino-americanii din SUA care fac parte din mișcări penticostale sau charismatice sunt în general conservatori din

întinsul Americii Latine, dacă ținem cont că definițiile conservatorismului și liberalismului politic diferă de la o regiune la alta și că lumea Americii Latine se înfățișează cu diverse tipuri de Protestantism și penticostalism în condițiile în care termenii *evangélicos* și *pentecostales* sunt folosiți interschimbabil¹⁰.

În al treilea rând, dacă primii analiști ai fenomenului se axau pe explicații funcționaliste ale creșterii penticostalilor din America Latină, pe care o legau de schimbările sociale rapide din anii 1950, cercetătorii mai recentii au pus în evidență rolul unui complex de factori sociali, politici, economici, ideologici, psihologici, ba chiar și moral-etici¹¹. Nu trebuie subestimată însă forța de atracție religioasă a penticostalismului: vindecarea fizică, emoțională și spirituală; acces la supranatural; vorbirea în limbi ca semn; locul central ocupat de muzică și cântare; modalități de comunicare orală, narativă și vernaculară; promovarea femeilor; rețele de sprijin, solidaritate și calificare în diverse domenii – fiecare dintre cele enumerate fiind ori fundamental religioase, ori incluzând o dimensiune religioasă specifică¹².

Această secțiune explorează mai în profunzime fenomenul penticostalismului latino-american, atât tematic, cât și prin studii de caz. Aduce observații referitor la dimensiunea politică a penticostalismului latino-american, apoi analizează un tip aparte de feminism născut din experiența penticostală latino-americană și se încheie concluziv cu o prezentare a Misión Iglesia Pentecostal din Chile. Întrebările călăuzitoare sunt următoarele: ce a presupus mântuirea pentru penticostalismul latino-american și cum s-a manifestat aceasta, respectiv cum a fost experimentată?

punct de vedere religios și teologic, dar liberali din punct de vedere social și politic; a se vedea Gastón Espinosa, Virgilio Elizondo și Jesse Miranda, „Hispanic Churches in American Public Life. Summary of Findings”, în *Interim Reports*, ediția a doua (martie 2003), <http://www.hcapl.org/resources.html>; și Samuel Cruz, „A Rereading of Latino(a) Pentecostalism”, în *New Horizons in Hispanic/Latino(a) Theology*, ed. Benjamín Valentín, Cleveland, Pilgrim, 2003, p. 201–216. Pentru câteva instantanee despre penticostalismul latino-american din SUA, se poate consulta Arlene M. Sanchez-Walsh, *Latino Pentecostal Identity. Evangelical Faith, Self, and Society*, New York, Columbia University Press, 2003.

10. Karl-Wilhelm Westmeier, *Protestant Pentecostalism in Latin America. A Study in the Dynamics of Missions*, Cranbury, NJ, Associated University Presses / Fairleigh Dickinson University Press, 1999, p. 15–21.

11. Prezentări succinte de Daniel R. Miller, „Introduction”, în *Coming of Age. Protestantism in Contemporary Latin America*, ed. Daniel R. Miller, Lanham, MD, University Press of America, 1994, mai ales p. xiv–xvii.

12. David Martin, *Tongues of Fire. The Explosion of Protestantism in Latin America*, Cambridge, MA, Blackwell, 1990, cap. 9.